

## СТАНОВИЩЕ

относно дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор”, област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология

*Автор на дисертационния труд:* Миряна Йовановска Стояновска

*Тема на дисертационния труд:* „ПРОМЕНИ В ЛИЧНОСТНИЯ ПРОФИЛ  
НА ОБУЧАВАЩИ СЕ В ПСИХОТЕРАПИЯ СТУДЕНТИ“

Научен ръководител: *доц. д-р Русанка Манчева*, член на научното жури и преподавател в катедра „Психология”, при ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград

Получени материали: автобиография, дисертация и автореферат

### *1. Лични данни за докторанта*

Авторът на дисертационната разработка Миряна Йовановска Стояновска има богат организационен и преподавателски опит. Понастоящем е Председател на Психологическата камара на Република Македония. Дипломиран магистър е по клинична и консултативна психология след обучение в Славянския университет в Св. Николе, република Македония. Има сертификат за гещалт-терапевт от Европейското дружество по гещалттерапия от 2011 година, член е на Управителния съвет на македонската асоциация за психотерапия от същата година, а от 2010 година е член на научно-изследователския комитет на федерацията на Европейските обучителни организации по психодрама. Има богат преподавателски опит: супервайзър е в Гещалт института в Скопие, гещалт школата по синергетика в Скопие, регионалната асоциация за психодрама и интегративна психотерапия (RAIP) в Белград (Сърбия) и Сараево (Босна). Супервайсър е и в Българския институт по гещалттерапия (БИГТ – София). Преподавател е от 2004 година в института по психодрама Анигмала в

Скопие, изнася лекции и в Международния Славянски Университет в Свети Николе - Македония. Инициативна и организирана Миряна Йовановска Стояновска ръководи семинари в Скопие – Македония, Солун – Гърция, Велико Търново- България, Изнася лекции във Великобритания, Полша, Италия, Гърция, Финландия и Германия. Участва в множество международни проекти, като организатор и координатор.

Научно-изследователската и работа се представя чрез 6 публикации и 6 международни индексирани списания.

## *2. Структура на представената дисертация.*

Предложеният за рецензиране дисертационен труд с автор Миряна Йовановска Стояновска е в общ обем от 140 страници, разпределени в увод, три глави, обобщение на резултатите, заключение, приноси и приложения. Получените резултати са представени в 17 таблици и 6 графики. Литературните източници включват 118 броя с преобладаващи автори на латиница, които имат отношение към изследвания проблем.

## *3. Научна актуалност на разработения и изследван проблем в дисертацията*

Още в увода докторантката показва насочеността на изследователските си интереси - обучение и професионална подготовка на специалисти психотерапевти в Република Македония. Професионалният и опит на преподавател и дава основание да определи активността на психотерапевта като съчетание от „подходящи личностни характеристики и професионални умения. Те предават смисъл на „автентичния личностен терапевтичен стил“ (стр.6) на всеки отделен психотерапевт. Този проблем, авторката определя като проучен недостатъчно за територията на Република Македония. Знанията и уменията са измерители за определяне на професионални стандарти, но зад тях неразработена е зоната на личността на психотерапевта. Личностните характеристики са значимият фактор за усвояването на професионалните компетенции, но степента им на изразеност са в основата на ефективността на извършваната психотерапия

впоследствие. Това е съдържанието на личностната пригодност, която е и предмет на реализирано проведено психологично изследване. Получените резултати и препоръки имат за цел да спомогнат за преодоляване на механичното усвояване на знания, умения и професионални компетенции в обучителния процес по психотерапия.

*4. Основни акценти в дисертацията, научна интерпретация на авторката, самостоятелни концепции*

В първата, теоретична част, докторантката последователно представя исторически преглед на психотерапията като професионална дейност на психолога, видовете психотерапия и развитието на психотерапията в Република Македония. Тя поставя акцент върху същността на формите на психотерапия – гещалт терапия, семейна терапия, психограма и транзакционен анализ. Описва подробно професионалните характеристики на психотерапевта, като обръща внимание на същността на професионалната пригодност в съответствие с международните стандарти по психотерапия, включващи наличие на професионални компетенции и формите за тяхното придобиване. Представя структурата на професията чрез психологичните характеристики на личността, която ще я изпълнява успешно и ефективно. Разработеният психологичен профил на професията е основа за разработване на психично-професионалната пригодност на обучаващите се в психотерапия специалисти. Основните научни подходи в обучението стимулират усвояването на професионалните умения за работа с клиентите. Във всички части проличава личното мнение и отношение на докторантката. Прави добро впечатление информираността и уменията и да излага до конкретност проблемните зони в процеса на професионално обучение на специалистите психотерапевти. Навсякъде прозира идеята ѝ за развитие на личностните качества на студентите в този процес.

## *5. Съответствие на изследователската концепция с научните търсения на докторантката*

Научно-изследователската теза, която докторантката защитава включва предположението и че обучителният процес по психотерапия положително влияе върху личностния профил на обучаващите се студенти, чрез промяна нивото на комуникативните умения, емоционалната интелигентност и емпатийните способности. За откриване границите на това влияние Миряна Йовановска Стояновска реализира естествен психологичен експеримент. Той протича в три етапа: първи-въвеждащ, при който има психодиагностика на личностни характеристики на обучаващи се студенти, основен, включващ съдържателен процес на обучение на студентите и трети - констатиращ етап при който се повтаря изследването от първия, за да се установи дали процесът на обучение е повлиял върху първоначалните личностни променливи. Периодът на провеждане на експеримента е една учебна година. Изследва се повлияването на дименциите: емоционална интелигентност, способност за емпатия и комуникативни умения. Съдържанието, на избраният експеримент, помага да се постигнат две значими цели: първо да се установи доколко ефективно е настоящото обучение (теоретични знания и специална практическа подготовка) и второ дали то повлиява личността на студента. Спазени са всички морални и професионални изисквания за провеждане на експерименталното изследване. Общата извадка изследвани лица е 113 обучавани, приоритетно от женски пол, самият експеримент е професионално замислен и изпълнен. В диагностичната част са включени два релевантни психологични въпросника, адаптирани за Република Македония: 1. Въпросник за изследване на личността (NEO -PIR) на Пол Коста и Робърт Макрей, 2. Въпросник за комуникативни умения на А.А. Леонтиев, 3. Въпросник за изследване на емоционалната интелигентност (компетентност) УЕК-45 на John.D. Mayer и Peter Solovey и 4. Въпросник за емпатия на Miklos Biro, Snezana Smederevik и Zdenka Novovik. Избраният

статистически модел за обработка на получените резултати е адекватен към поставените задачи и повдигнатите хипотези.

*б. Съответствие на избрания изследователски модел с получените резултати от психологичното изследване*

Добре конструирания изследователски модел дава възможност да се потърсят взаимозависимости между изследваните личностни характеристики и наличието на промяна, в тях, след процес на обучение. Важна заслуга на докторантката е установяването на тази промяна и изготвянето на експериментално и научно обосновани заключения. Настоящото обучение по психотерапия, в Република Македония, положително повлиява личностния потенциал на студентите. Докторантката постига поставената си цел и потвърждава научната си теза. Тя доказва че: организираното обучение по психотерапия в Република Македония положително повлиява невротизма на изследваните лица, увеличава тяхната адаптивност към терапевтичния процес и преодоляването на психичното безпокойство, чрез намаляване на тревожността, враждебността, стеснителността и уязвимостта. То слабо повлиява екстраверсията на изследваните лица, но ниските резултати за наличие на промяна при ретестирането са свидетелство за наличие на „отваряне“ към околните. Общителността, асертивността, активността и търсенето на усещания, като професионални характеристики, отнасящи се до измерване на променливата, се нуждаят от развитие, което предполага разширение на обучението в тази посока.

Статистически значими промени има и при резултатите за откритостта към нов опит. Обучението по психотерапия повлиява фантазиите, чувствата, действията, идеите и ценностите на изследваните лица. Това е свидетелство за формиране на личностни нагласи, свързани с представите за една бъдеща професионална реализация и отговорностите, свързани с нея. Установяват се разлики в степента, в която изследваните лица се радват на съвместната работа

с други хора, увеличава се тяхната алтруистичност и готовността да помогнат, след едногодишното посещение в група за обучение по психотерапия. Те са по-малко склонни да бъдат егоцентрични, манипулативни, отмъстителни и скептични по отношение на другите - качества, които им помагат успешно да се „вгледат“ в другия човек и да имат желание да му помогнат.

Обучението по психотерапия положително повлиява такива характеристики като компетентност, стремеж за постижения, самодисциплина, стил на взимане на решение, които пряко повлияват професионалната реализация въобще. Те са гарант за трудова ефективност, а повишените резултати от ретестирането са свидетелство за по-слабата изразеност на личностни черти като: импулсивност, безотговорност, нерешителност и липса на цели, което доказва това. Учебното съдържание спомага обучаващите се да се научат да разпознават не само своите негативни емоции и тези на другите, но и да ограничат тяхното влияние върху себе си. Процесът на обучение положително влияе върху съзнателното им отхвърляне и разбирането, това повлиява целия психотерапевтичен процес. Макар и слабо, но има промяна в емпатията –социална роля и емпатията с положителни емоции, което е доказателство за начален процес на професионална идентификация с професията на психотерапевта. Професионалните компетенции, на обучаващите се обаче, не са изкристализирали и се нуждаят от допълнително обучение.

Обучителният процес по психотерапия най-силно повлиява възприемането и разбирането на собствените емоции и емоциите на другите хора, тяхното изразяване, определяне и наименоване, което увеличава способността им за тяхното регулиране и управление въобще. Психологичният анализ на професията, на психотерапевта, определя като една от водещите личностни характеристики именно емоционалната интелигентност. Умението за разпознаване на собствените емоции и тези на другите хора правят специалиста-психотерапевт адекватен към естеството на психотерапевтичното

консултиране. В процеса на обучение успешно се развиват комуникативните умения на изследваните лица. Уменията за водене на разговор, за изслушване, за поощряване на говорещия, са решаващи за работата му като психотерапевт, както и за възможността му да осъществи първоначален контакт с клиента, да създаде терапевтичен съюз, така и за да води лечебния процес и да осъществява ефективна психотерапия. Настоящото учебно съдържание успешно реализира тяхното развитие. В целия аналитичен процес, на търсене на връзка между отделните променливи, проличава умението на докторантката да обработва и обобщава получени резултати. Установената статистическа достоверност подкрепя обективността им.

#### *7. Научни и приложни приноси на дисертационния труд*

След запознаването ми с теоретичната, методологична и изследователска част на дисертационната разработка на Миряна Йовановска Стояновска смятам, че получените резултати имат висока практическа стойност, още повече че доказват значимостта на съдържанието на учебния процес, по психотерапия, върху развитието на личностни характеристики в бъдещите специалисти. Приемам така предложените научни приноси. Определям ги като конкретни и адекватни.

#### *8. Мнения и препоръки*

Докторантката, Миряна Йовановска Стояновска е подхождала отговорно и с голямо желание в подготовката и реализацията на психолого-педагогичния експеримент. Безспорна е неговата значимост за преподавателската практика, както и за планирането на обучението по психотерапия. Резултатите са значими и за разработването на учебни планове и програми, които имат за цел придобиване на професионални знания, умения и компетенции при студентите по психотерапия.

В дисертацията се наблюдава липса на плагиатство.

### *Заклучение*

Задълбоченото ми познаване на личностно-професионалните умения на докторантката, както и впечатленията ми от теоретичните и изследователските и компетенции, ми дават основание да я оценя положително. Практико-приложната насоченост на дисертацията, безспорните научни приноси, които са направени, ми помагат с убеденост да предложа на уважаемото научно жури да присъди на Миряна Йовановска Стояновска, образователната и научна степен „Доктор“ по област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология.

Член на научно жури:

/доц.д-р. Р.Манчева/

17.05.2018 г.